

Paleolit a mezolit

Periodizace

Paleolit 3/2,5 mil. – 8.000

- **nejstarší** 3/2,5 mil. – 1mil. BP
- **starý** – 1 mil./ 800 tis. BP - 250 tis. BP
  - Acheuleen
  - Přezleticien
  - Bohemien
- **střední** – 250 tis. - 40 tis. BP
  - Krumlovien
  - Mousterien
  - Taubachien
  - Micoquien

Periodizace

- **mladý** – 40 tis. BP - 11 tis. BP
  - Časná fáze – Szeletien, Bohunicien, Aurignacien
  - Střední fáze – Pavlovien/gravettien, Epiaurignacien
  - Pozdní fáze – Epigravettien, Magdalenien
- **pozdní** – 9 tis. př.n.l. - 8. tis. př.n.l.
  - Epimagdalenien

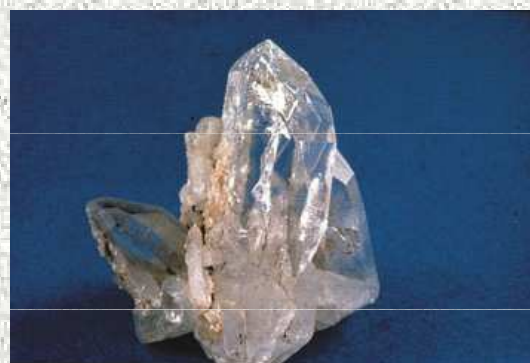
Mezolit 8.000 – 6.000

stáří tis.let	OIS	klimatická fáze	biostrat. komplex	PK	úsek	PM	archeol. epocha	některé archeologické lokality v ČR
10		Holocén					mezolit sq.	Smolín, Ražice ....
	1	Pozdní glaciál		1	mladý pleistocén	BRUNHES	mladý paleolit	Pekárna, Hostim, Stadice
	2	Würm pleniglaciál B	Weichsel- komplex	1a				DV, Pavlov, Předmostí I
	3	střední Würm					Vedrovice Ia, II, V, Mladeč	
		Würm pleniglaciál A					Brno-Bohunice, Str. Skála	
100	4	a min.4 interstadiály	Eem- komplex	2			Kůlna 7-9	
	5	Eem interglacial		3	Kůlna 11, Předmostí II			
						Kůlna 13		
	6	Riss 2 glaciál (Warthe)			střední pleistocén	BRUNHES	střední paleolit	
200	7	Treene (Gerdau) interglac.	Saale- komplex	4				Bečov I A-6
		Riss 1 glaciál (Saale s.str., Drenthe?)						
300	8				střední pleistocén	BRUNHES	starý paleolit	Moravský Krumlov IV-2?
		Dömnitz interglaciál		5				Brno-Dominik. náměstí
	9							Brno-Růženin dvůr
		Fuhne glaciál						
400		Reinsdorf interglaciál	Holstein- komplex	6?				Račíněvės
	až	glaciál						
	13?	Holstein interglaciál		6?		Znojmo-Sedlešovice?		
500		Mindel (San) 2 glaciál	Elster- komplex					
	13?	Mindel 1/2 interglaciál						
	14	Mindel (San) 1 glaciál		7?				
600	15	Interglaciál C4?		8?		Brno-Stránská skála I ?		
	16	Glaciál C						
700	17	Interglaciál C3?	Cromer- komplex	8?				
	18	Glaciál B						
		Narew II, Günz?						
	19	Voigtstedt interglaciál C2		9				
800		Helme glaciál A					(780.000)	
	20	Günz?			starý pleistocén	MATUYAMA	Brno-Červený kopec	
	21	Interglaciál C1		10				
		Biber+Donau glac.etc...						
1800?		svrchní Villafranchien					u nás zatím žádné nálezy	

Štípaná industrie

Suroviny:

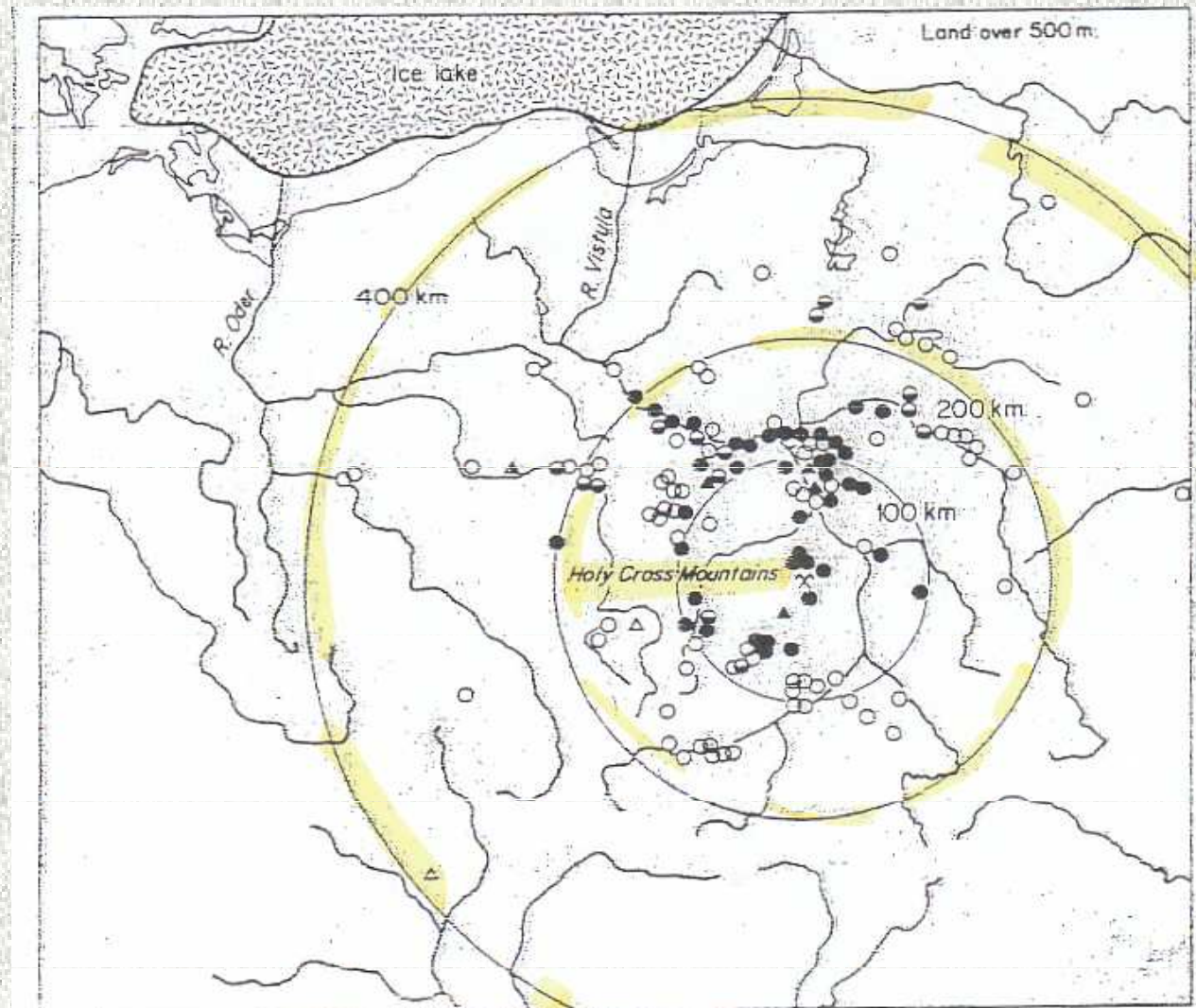
- silicity (rohovce, radiolarity, pazourky, plazma, porcelanity)
- sopečná skla (obsidián)
- křemenec (kvarcit)
- křemeny (i křišťál)

Štípaná industrie

Surovina:

- místní
  - importy
- stř. p. do 10 km
gravettien (pazourky)
10 tis. př. do 200 km
9 tis. př. do 400 km

Štípaná industrie

- jádra (surovina, ze které bylo odštěpováno)
- úštěp, čepel (základní polotovar)
- nástroj opracovaný retuší
retuš: záměrná x pseudoretuš
plochá x strmá (otupující)
obvodová x plošná
hrubá x drobná (perličková)
- odpad

Techniky:

Valounová industrie (nástroje z jader)

Úštěpové industrie:

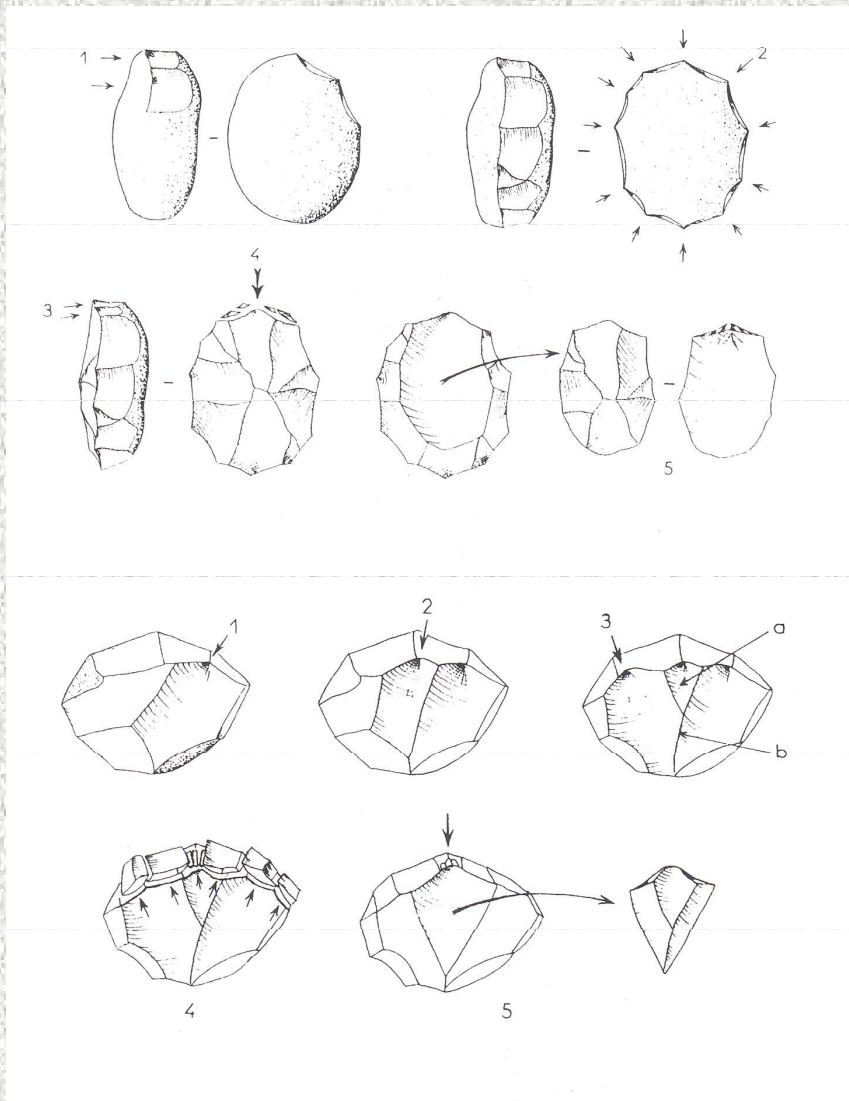
Clactonská (úštěpy z neopracovaných jader)

Diskovitá (diskovitě odštěpované úštěpy z jádra)

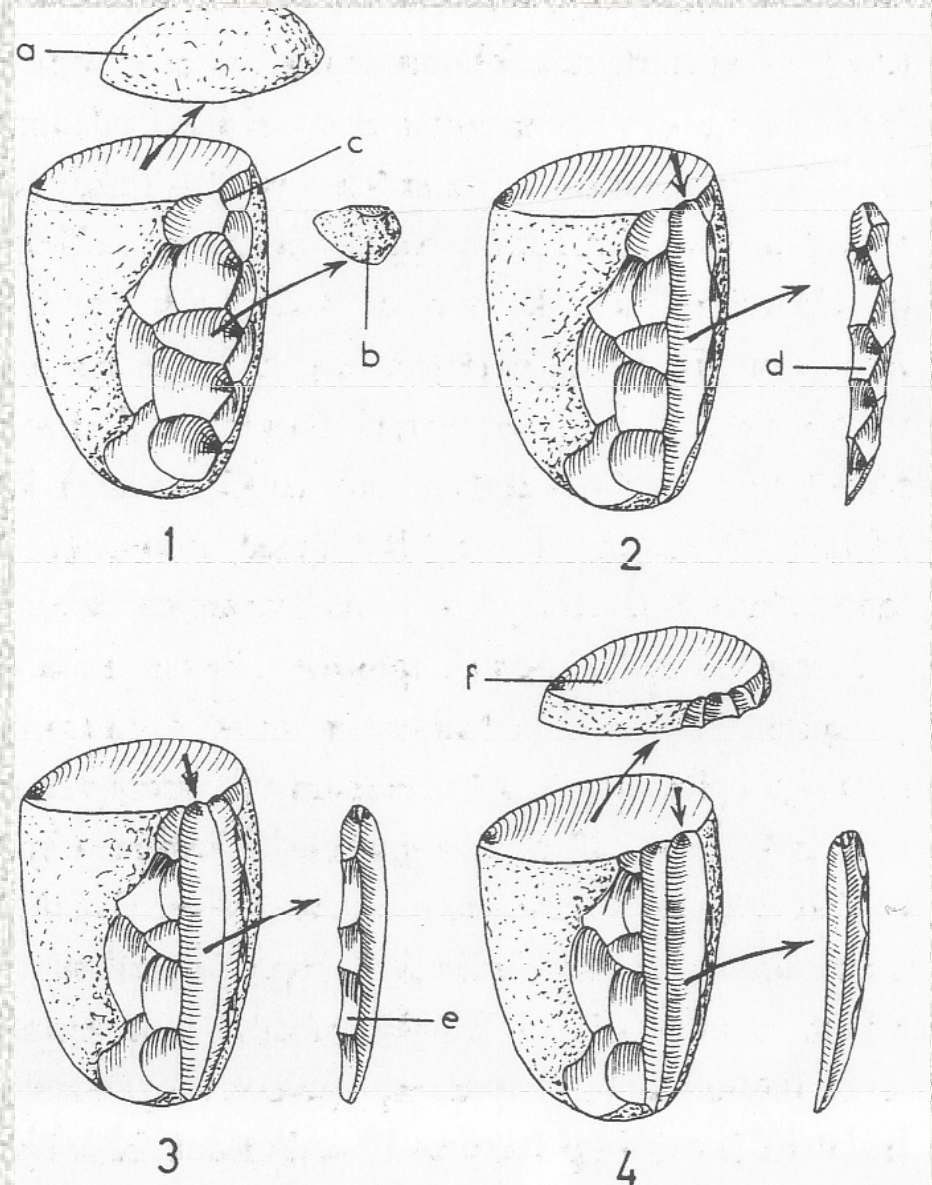
Levalloiská (úštěpy z předem připravených diskovitých jader)

Čepelová (úštěpy z předem připravených hranolovitých jader)

Výrobní techniky ŠI

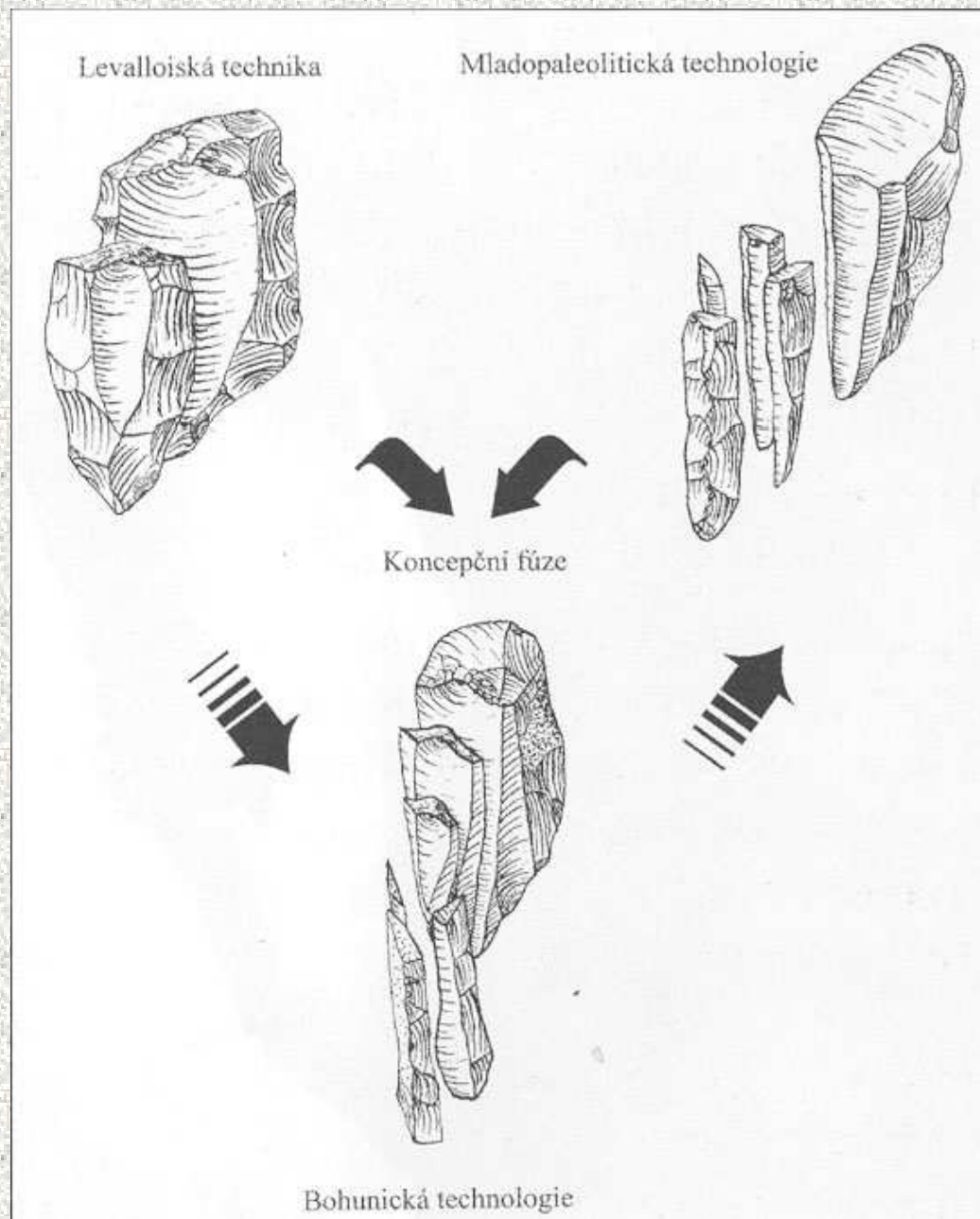
Schéma výroby levalloiského úštěpu (nahore) a levalloiského hrotu (dole) (dle J. L. Piel-Desruisseaux).

Technika bohuniciněnu

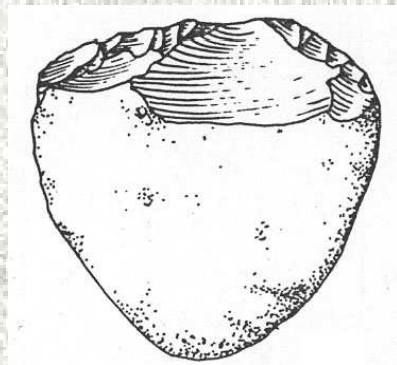
- pozdní čepelová varianta levalloiské výrobní techniky

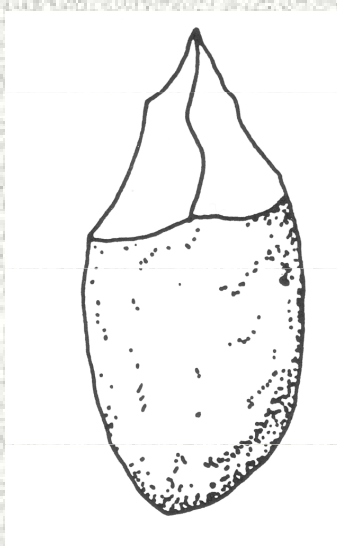
Štípaná industrie

Typologie

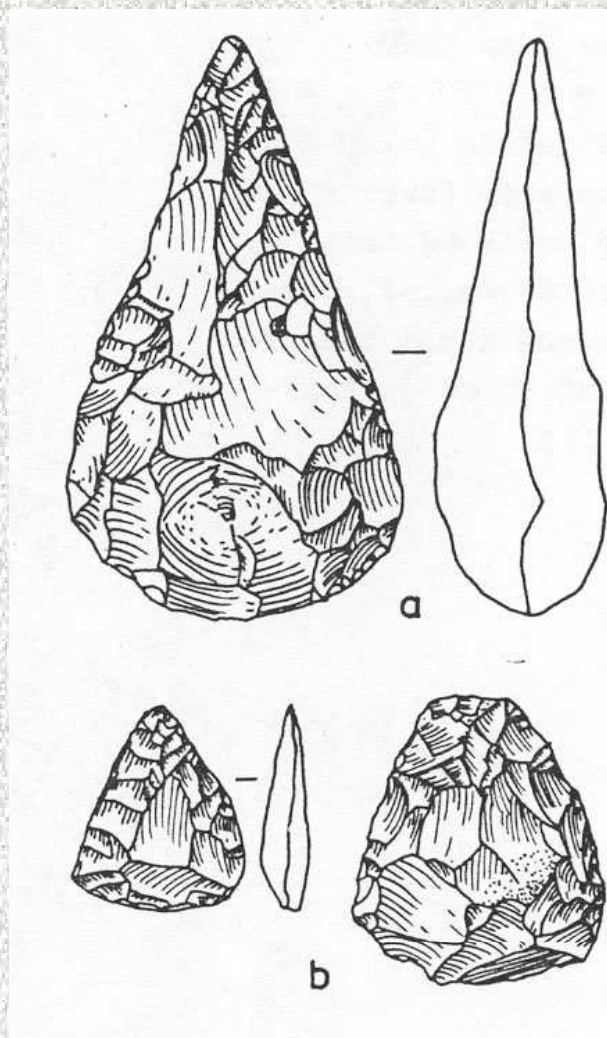
sekáč (chopper)

dvoulící sekáč
(chopping tool)

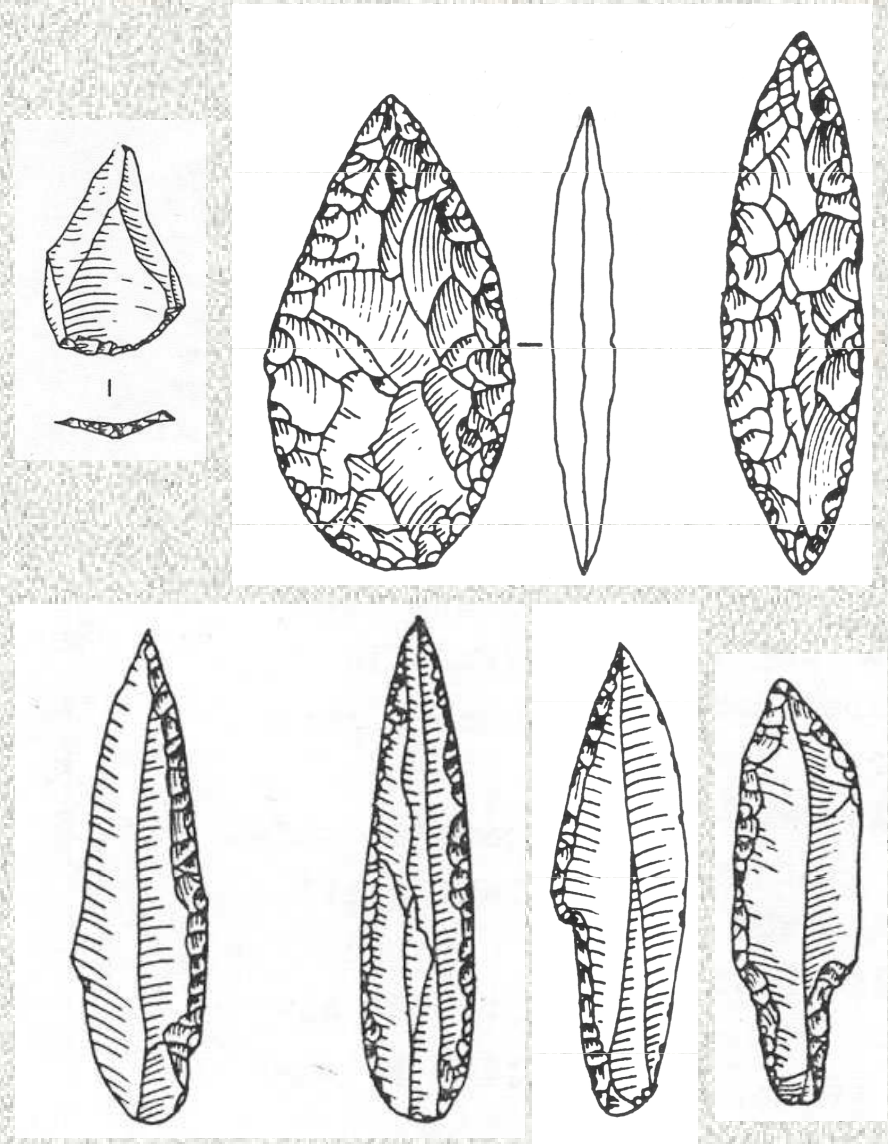
pěstní klín (acheuléen)

Štípaná industrie - typologie

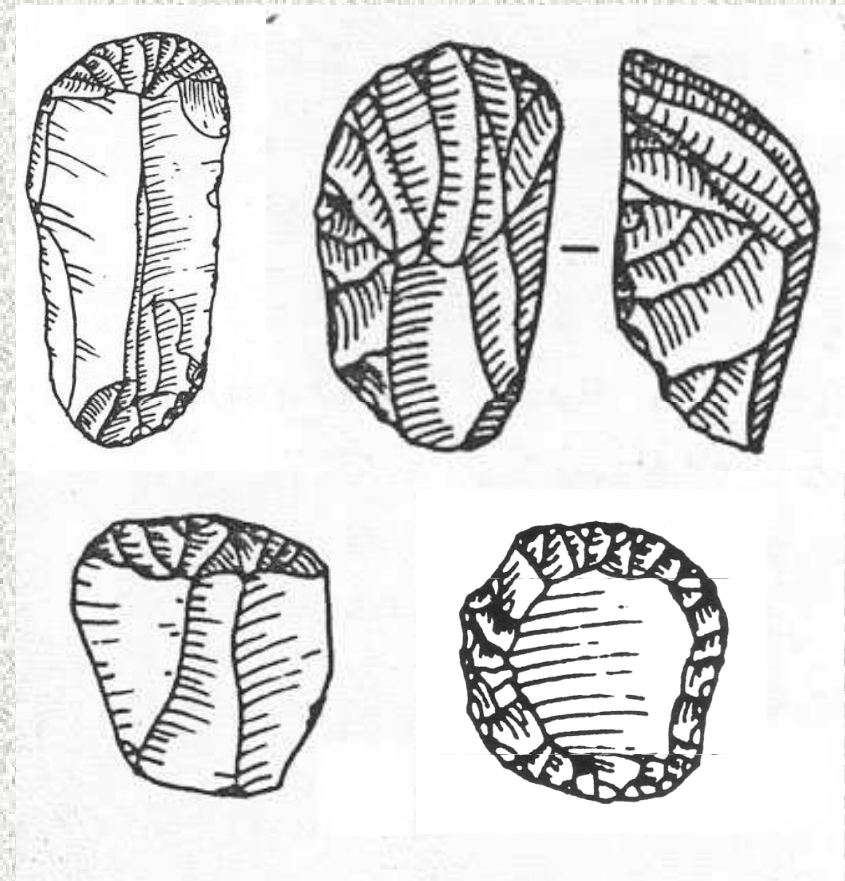
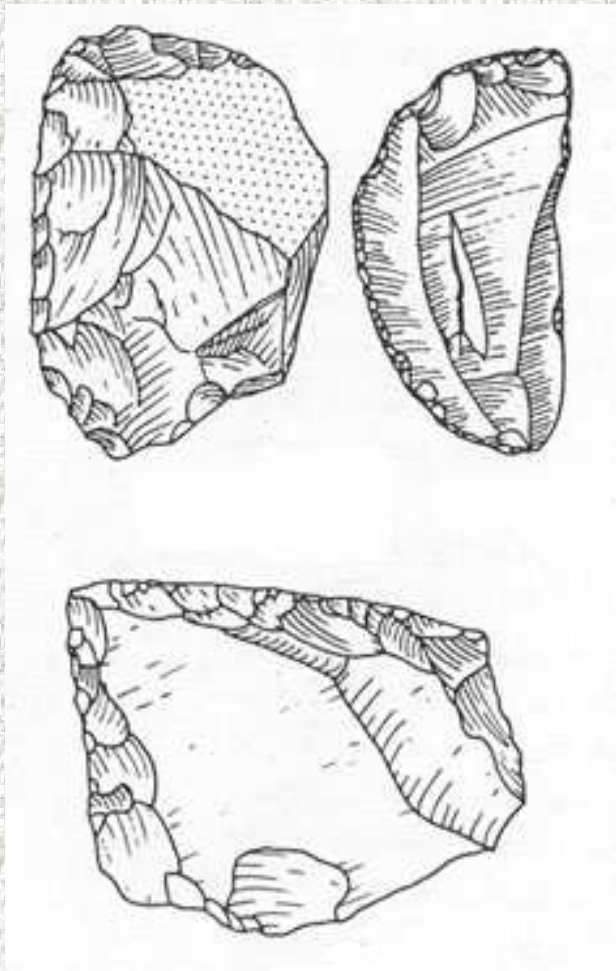
Hrot

- úštěpový:
  - levalloiský (není retušován, dorzální hrany do tvaru obráceného Y, úhel hrotu je $< 45^\circ$, úhel patka/plocha = 90°)
  - listovitý (plošně retušovaný, k. szeletien)
- čepelový:
  - s otupeným bokem (gravettský hrot)
  - hrot s vrubem
  - hrot s řapem

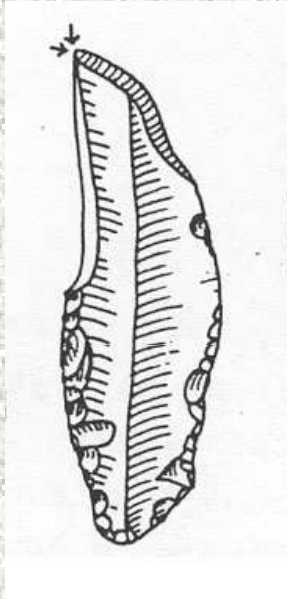
Štípaná industrie - typologie

- drasadlo (úštěpový nástroj s hrubou retuší) – stř. p.
- škrabadlo (jemnější obdoba drasadla) – ml. p.

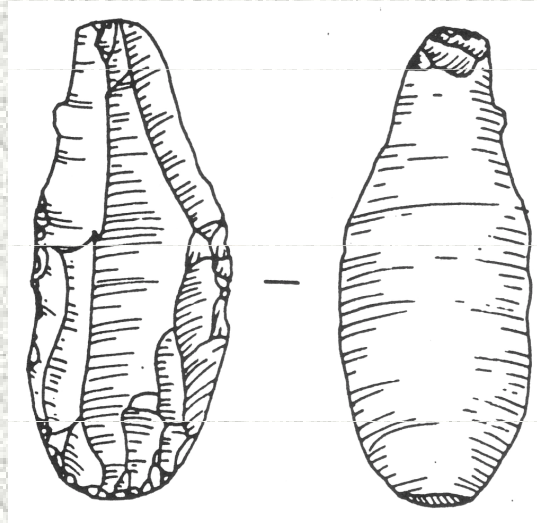

Štípaná industrie - typologie

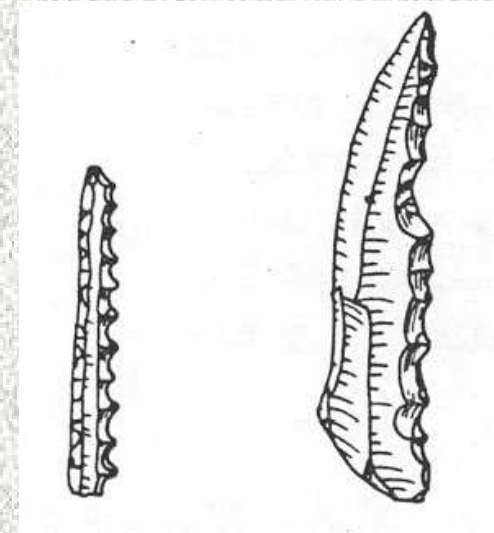
rydlo

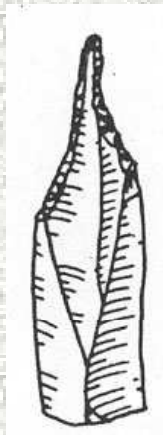
dláto

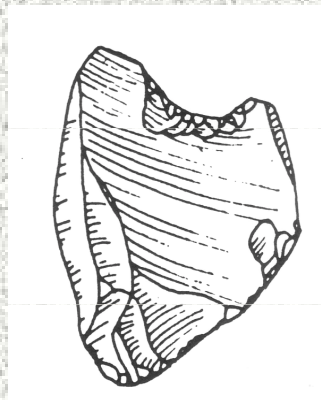
pilka

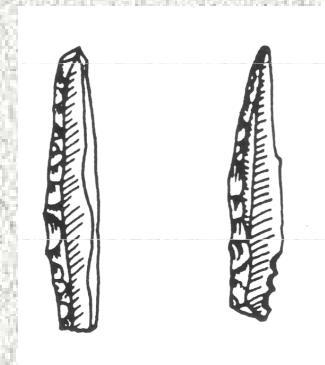
vrták

vrub

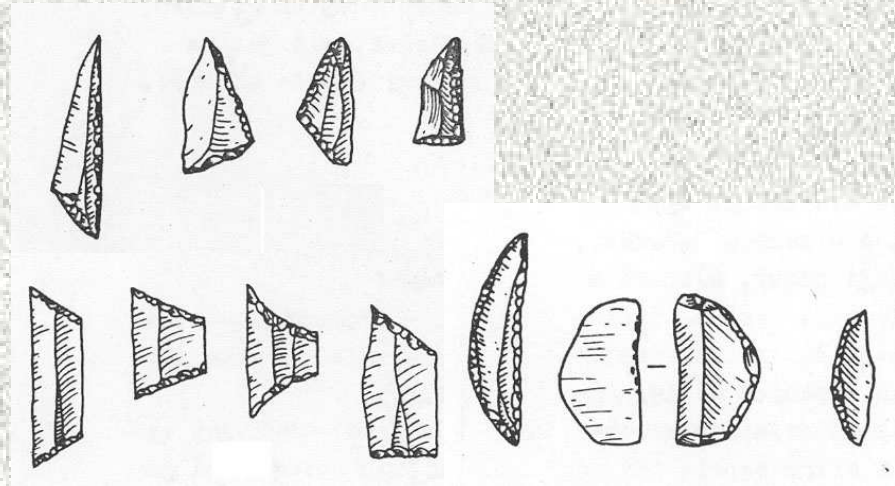
čepelka s otupeným bokem
(gravettien)

Štípaná industrie - typologie

Geometrické mikrolity

- na čepelkách či drobných úštěpcích
- upraveny perličkovou retuší
- ml. paleolit, mezolit

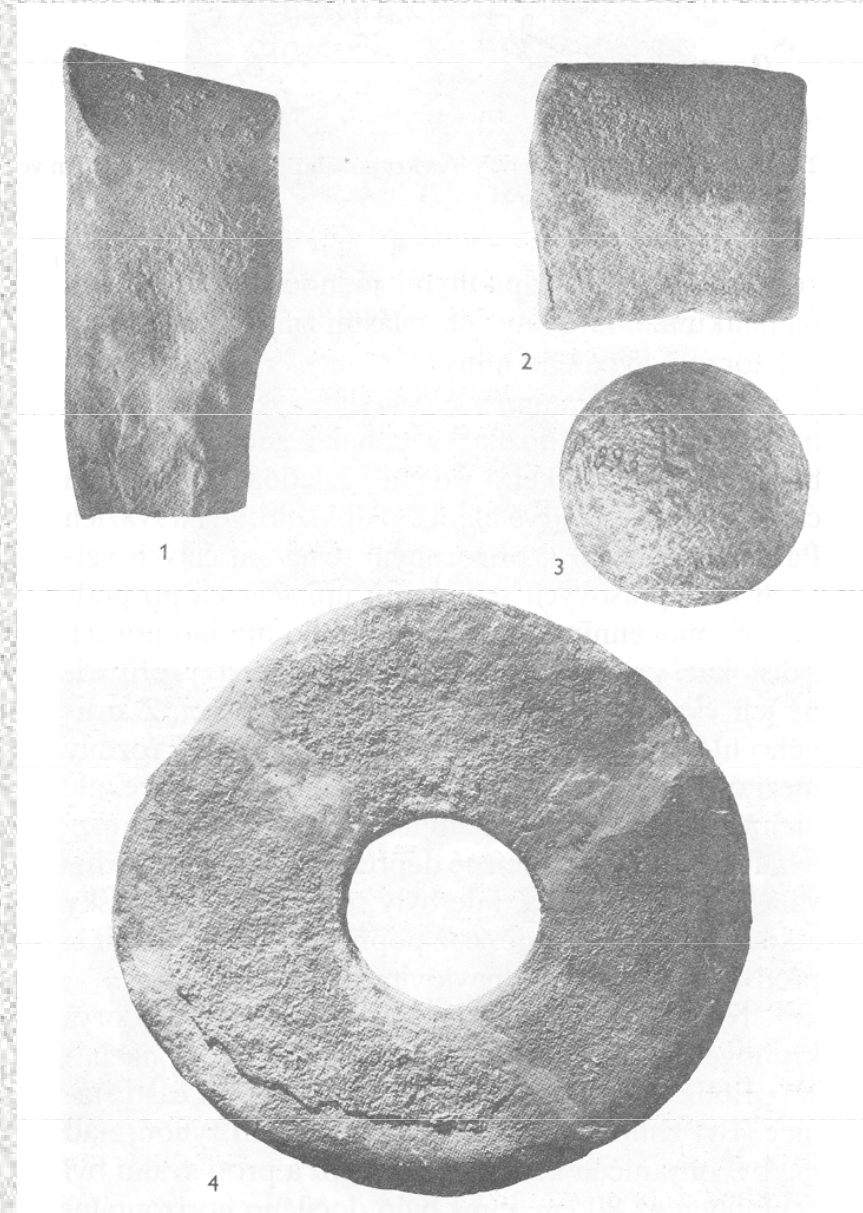

Šipky (eneolit, bronz)

Broušená industrie

- pouze rituální účely
- mezikruží a zbroušené valouny z Předmostí u Přerova
- mezikruží z hrobu šamana z Francouzské ul. (Brno II)

Předmostí

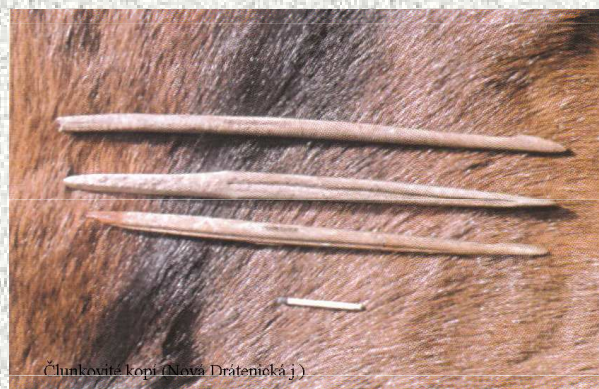
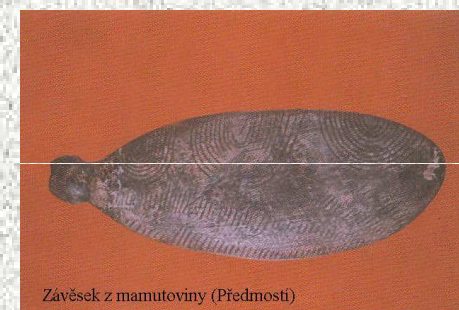
Kostěná a parohová industrie

Suroviny:

kost
paroh
mamutovina
mušle

Výrobky:

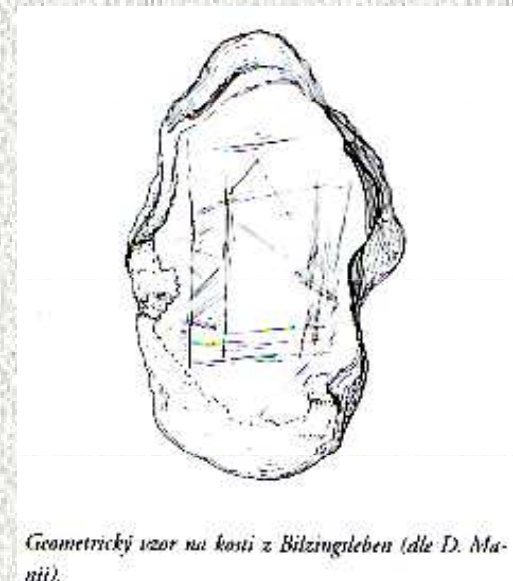
drobná plastika a rytiny
náčelnické hole
lopatky
hroty
harpuny
jehly
přívěsky
otloukače

Starý paleolit

- Homo Erectus
- využití ohně (Brno - Stránská skála - 600 tis. BP)
- obydí
  - na říčních terasách (Ivaň, Mušov, Přibice)
  - u termálních pramenů
  - mírně zahlubené ovály - Terra Amata u Nice a Lazaret u Nice (FR), Benóza (IT)
- umění (?)
  - ocasní obratel slona s vějířovitě rozmístěnými rýžkami (Brno - Stránská skála)
- Schöningen (Něm.) – 8 dřevěných oštěpů

Geometrický vzor na kosti z Bilzingleben (dle D. Mani).

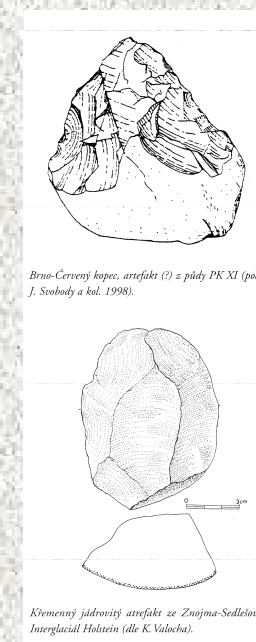
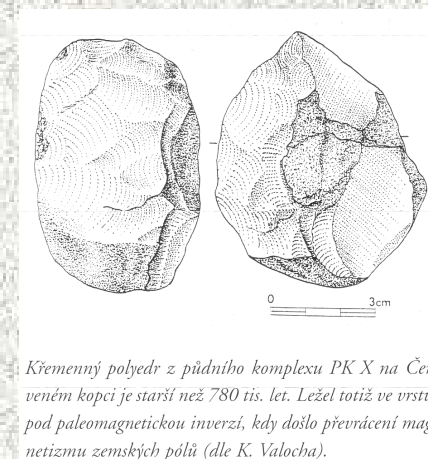
Starý paleolit

- **ŠI:**
valounová industrie (pseudoartefakty x artefakty)
Červený kopec - pod paleomagnetickou inverzí
- 780 tis. BP

drobnotvará industrie (h. heidelbergensis;
nepravidelné klikatkovité ostří a plošná retuš; lok.
Bilzingsleben, Vérteszöllös, Mlazice u Mělníka –
společně s valounovou)

Acheuléen (soubory s převahou pěstních klínů s
plošnou retuší - bifasy; vznik v Africe 1,7 mil. BP a
přežívá do počátku stř. paleolitu; lok. Steinheim,
Bečov II a IV)

úštěpová industrie (ekonomičtější využití suroviny,
tam kde nejsou valouny, např. Stránská skála)

Střední paleolit

- R, RW, starší W
- sídliště
  - výrazné osidlování jeskyň
  - otevřená s obytnými objekty (Bečov, Brno-Maloměřice)
  - U minerálních pramenů (Gánovce)
- Lokality (kosterní pozůstatky neandrtálců)
  - Ehrinsdorf a Taubach (SRN)
  - Gánovce (SR, lebka, taubachien)
  - Šipka (dětská mandibula, mousterien)
  - Ochoz – Švédův stůl na Říčkách (mandibula, mousterien)
  - Kůlna (část horní čelisti a mozkovny, 3 stoličky, micoquien)

Střední paleolit

ŠI

kulturní x funkční výklad

techniky: diskovitá, levalloiská

dožívá **acheuléen** (jemné pěstní klíny, drasadla, lok. Bečov, Karolín u Kroměříže)

-> Z Evropa **mousterien** (levalloiská v.t., Šipka, Kůlna - riss)

-> V Evropa **micoquien** (poč. würmu, levalloiská v.t. minimálně, klínovité nože, lok. Kůlna, Bořitov)

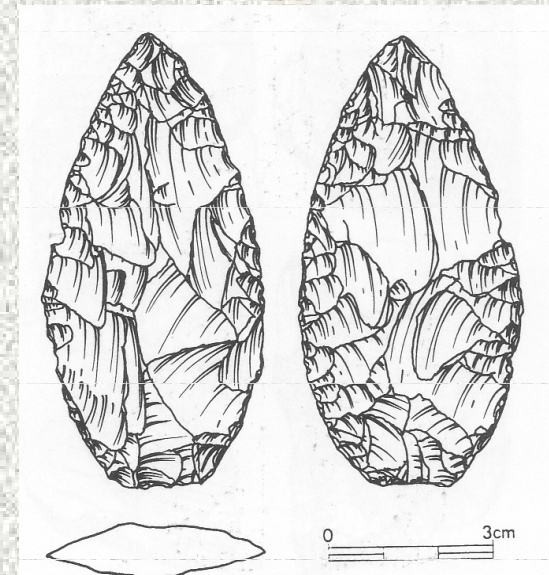
taubachien (eemský interglaciál, pobyt u minerálních pramenů, drobotvará industrie, Kůlna, Předmostí II, Gánovce)

Na předním východě už H. sapiens, hm. kultura však stejná.

Přechod střední a mladý paleolit

- **Szeletien** (vychází z micoquienu, tvůrci snad ještě neandrtálci, používají se ještě úštěpy, plošná retuš, listovité hroty, přežívají drasadla, klíny, nově škrabadla a rydla, surovina z Krumlovského lesa, už i častější importy pobaltských pazourků či karpatského radiolaritu, osídlení úpatí pahorkatin, lok. Vedrovice V – dat. 40 -35 tis. BC)

- **Bohunicien** (v brněnské kotlině, na rozdíl od szeletienů se používá čepelí získaných pozdní levalloiskou technikou – jednotlivě se objeví i jinde v Evropě a hl. na Předním Východě, převaha nízkých škrabadel, místní zvláštností jsou listovité hroty, lok. Brno – Bohunice, Brno – Stránská skála – dat. 41 – 34 tis. BC)

Mladý paleolit

- mladší W
- starý – **bohunicien, szeletien, aurignacien**
- střední – **gravettien**
- mladý – **magalenien, epigravettien**
- pozdní - **epimagdalenien**

Novinky:

- umění
- obydlí
- pohřby
- organizovaný lov

Aurignacien (40.000 – 27.000 BC)

Celoevropská kultura, tvůrcem už
H.sapiens

Sídliště na úpatí pahorkatin bez vztahu k
vodnímu toku

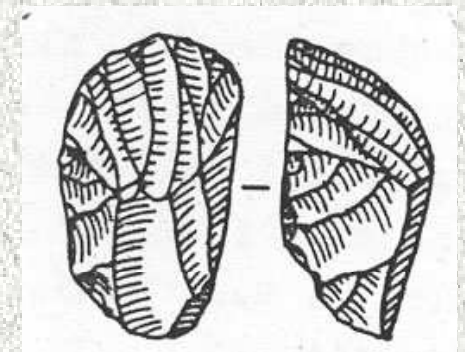
lok. Cro-Magnon, Mladečské j.

KPI: kostěné hroty s rozštěpenou bází a
mladečského typu

ŠI: transport obsidiánu, radiolaritu, čepelová technika, vyčnělá škrabadla,
kýlová škrabadla, oblouková rydla, retušované čepelky, hroty

První skutečné umění (rytiny zvířat, pohlavních symbolů, řezby zvířat z
mamutoviny – j. Vogelherd)

Epiaurignacien (přežívá v na úpatí pahorkatin v době gravettienu)

Gravettien (29.000 – 21.000 BC) - fácie Pavlovien

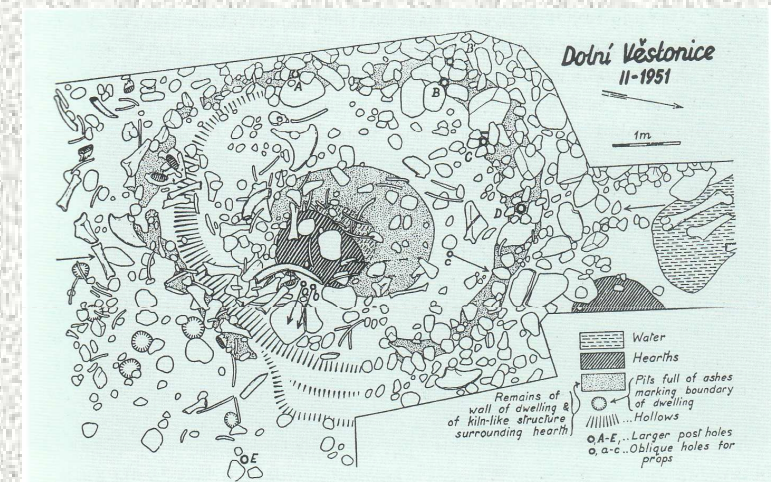
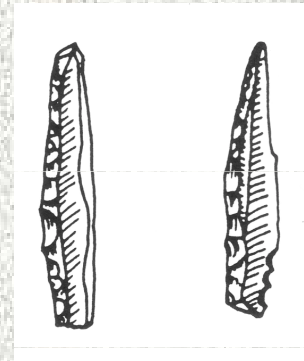
Sídliště: lovecké stanice, tábořiště blízko řek (obydlí, skládky mamutích kostí, ohniště)
lok.: Dolní Věstonice, Pavlov, Předmostí, Brno II

Pohřby (v rámci sídliště x mimo osídlení)

ŠI: drobnotvaré čepelovité nástroje – rydla, méně škrabadla, kombinované nástroje (rydlo-škrabadlo), gravettské hroty s otupeným bokem – tzv. gravettky

KPI: hroty kruhového průřezu, hladidla, lopatky

Epigravettien (20.000 – 18.000 BC) navazuje na gravettské tradice

Gravettien

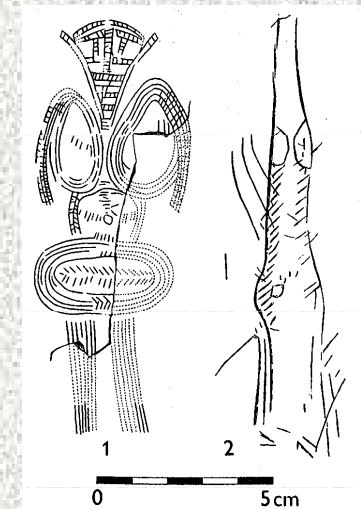
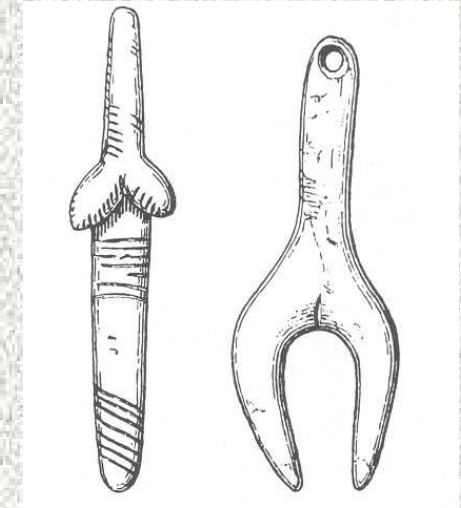
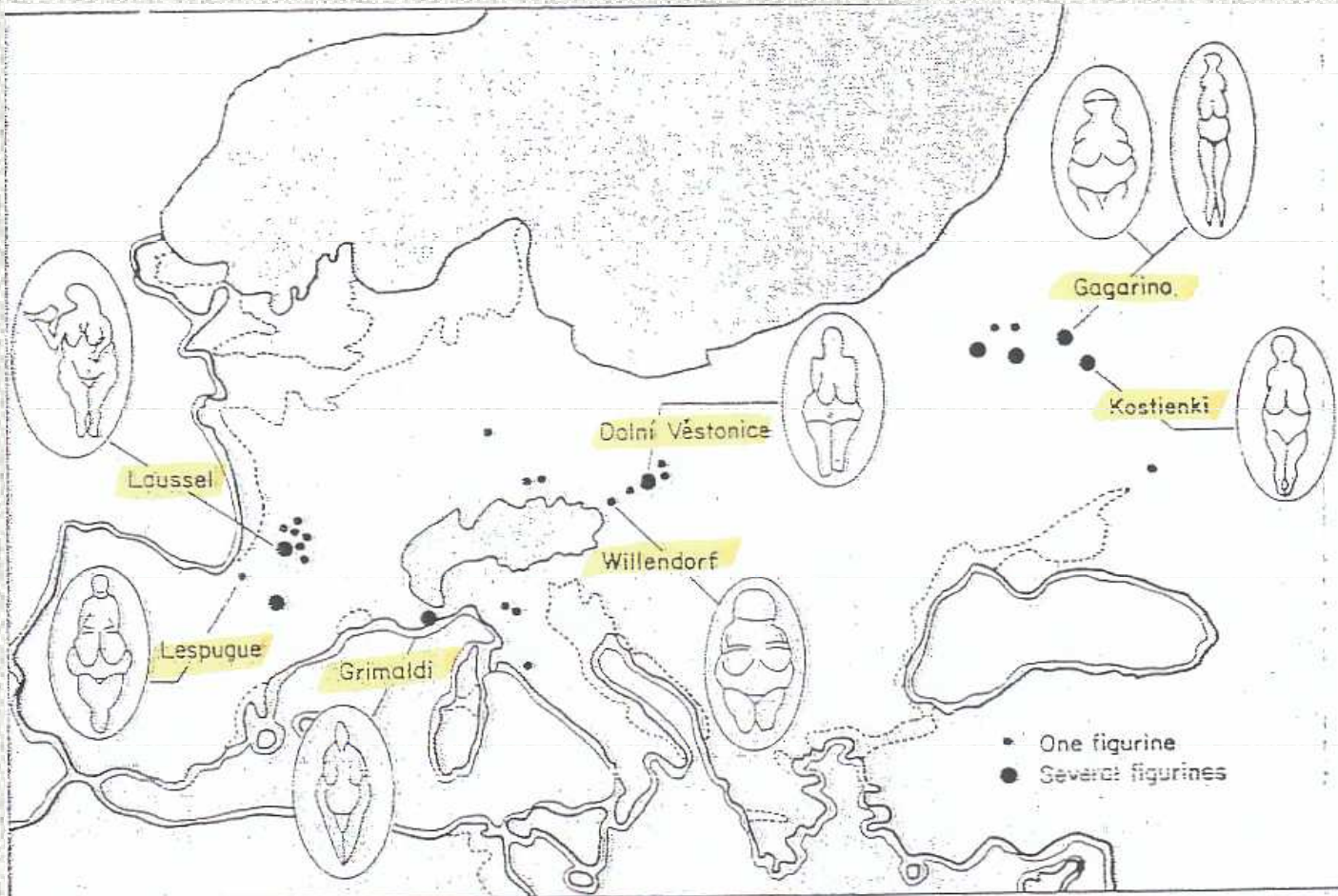
Umění

- drobná plastika (zoo- a antropomorfní)
- rytiny (geometrické, rostlinné, zvířecí)
- šperk (prsovité a vidlicovité závěsky, válečky z mamutoviny, provrtané zvířecí zuby, břidlicové obložky)
- flétny a píšťalky z kosti

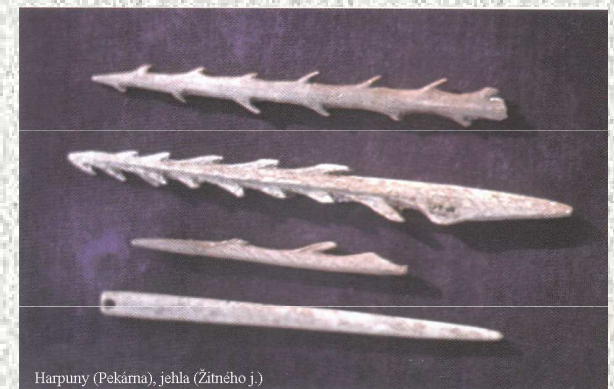
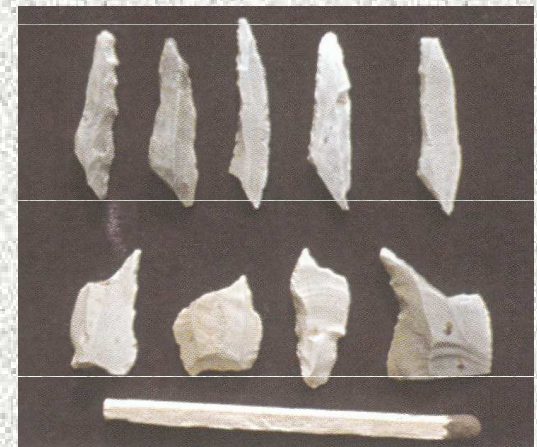

Gravettien

Magdalenien

- Vývoj v Z Evropě (16 tis. BC), k nám se dostává 13 tis. BC
- osídlení:
  - krasové oblasti: Pekárna (největší sídl. na V od FR), Kůlna, Žitného j., Nová Drátenická j.
  - otevřená sídliště: Kolíbky, Brno – Maloměřice, Hostim, Bečov (obydlí, ohniště, červené barvivo)
- lov stádní zvěře (sobů)
- pohřby u nás nejsou
- ŠI: méně importované suroviny než v pavlovienu, čepelky s otupeným bokem, rydla, škrabadla, vrtáčky s dlouhým krčkem
- KPI: sobí paroh, harpuny, dlouhé hroty, kopí s krevní rýhou, kostěné jehly, šídla, náčelnické hole, kopáče, hladidla, píšťalky

Harpuny (Pekárna), jehla (Žitného j.)

Magdalenien

Umění

- rytiny
  - koňská žebra z Pekárny (souboj bizonů a pasoucí se koně)
  - břidlicová destička s běžícím koněm z Hostimi u Berouna
  - zvířata (medvěd, sob, kůň)
  - rostlinné a geometrické motivy
- stylizovaná plastika (venuše typ Gönnersdorf)

Kruh. závěsek (Křížova j.), ž. plastika (Pekárna)

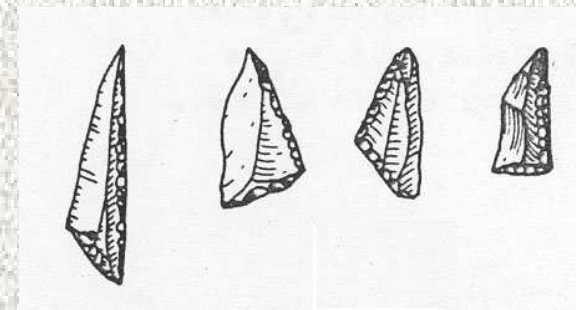
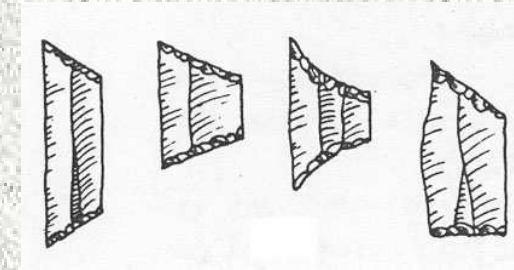
Pozdní paleolit (12 – 10 tis. BP)

- oteplení klimatu -> ústup chladnomilné zvěře na sever -> lovci jdou za zvěří
- ŠI: se zmenšuje (dominují krátká škrabadla)
- kultury:
  - **federmesser**
    - obloukovité nožíky
    - rozšířené od Anglie po Polsko, u nás hl. v SZ Čechách (Chabařovice, Kadaň, Šipka)
  - **epimagdalenien**
    - Kůlna
  - **tišnovien**
    - ustupují hroty, hl. krátká škrabadla
    - lok. Předklášteří u Tišnova

Mezolit

osídlení je řídké

rybolov (harpuny, háčky, čluny, sítě)
lov (luk a šíp)
sběr (srpové čepelky)

množství malých kulturních skupin

- naše nálezy ke **komornické skupině**, dříve řazeny k **beuronieniu**

lok. Přibice, Smolín (obydlí oválné mírně zahloubené s nevýrazným ohništěm), Ražabinec u Putimi, v Č často pod převisy

ŠI: mikrolitická -> skládané nástroje
šipky, srpové čepelky, hroty

Mezolit

První pravidelná pohřebiště (i doklady dědičného postavení ve společnosti, časté stopy násilí)

kostra ženy ze Starého Města

Kult lebek (Ofnet – 2 jamky s lebkami a okrem, stopy násilí, snad svatyně)

Levantské sklaní umění (6tis. př n. l.)

